

Даница Ц. Мојић

ЈУ Дјечији вртић „Чика Јова Змај“
Бијељина

УДК 37.01-055.52

DOI 10.7251/NS1601187M

Стручни рад

ПЕДАГОШКО ОБРАЗОВАЊЕ РОДИТЕЉА У ФУНКЦИЈИ УНАПРЕЂИВАЊА ПАРТНЕРСТВА ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ И ПОРОДИЦЕ

***Апстракт:** Савремена породица суочена је са бројним изазовима, који се, између осталог, огледају и у битно другачијим условима за раст и развој дјеце. Предшколска установа, као допуна породичном васпитању, морала би „одговорити задатку” и активно радити на унапређивању партнерства са породицом, утемељеном на међусобном поштовању, обостраној информисаности и заједничком интересу – развоју дјетета у његовом пуном потенцијалу.*

Уз осврт на сарадњу са породицом у протеклим деценијама, аутор се бави педагошким образовањем родитеља као, у савременим животним условима, најбитнијим сегментом партнерства породице и предшколске установе. Улога васпитача, стручне службе и менаџмента вртића је кључна, нарочито приликом планирања и програмирања партнерства. У раду је посебно наглашена потреба за добро осмишљеним програмом педагошког образовања родитеља, заснованом на достигнућима савремене науке – педагогије, психологије и неуронаука.

***Кључне ријечи:** дијете, родитељ, педагошко образовање родитеља, партнерство предшколске установе и породице.*

Увод

Говорећи о значају породице не може се занемарити вјечита дилема и „борба” између наслијеђа и средине. Да ли је за будући живот дјетета важнија генетика или средина у којој одраста? Примарна средина и прва станица за упознавање свијета око себе јесте породица. Породица је, или би бар требало да буде, чврст темељ цјелокупног дјететовог живота, који ће оно само, и уз помоћ блиских особа, даље градити, у складу са својим потенцијалима, интересовањима и способностима. Бројни педагози, психолози, социолози јединственог су мишљења о породици као најважнијем обрасцу и моделу живљења и одгајања дјеце. Ипак, свјedoци смо промијењене породице која често, суочена са бројним изазовима савременог живота, занемарује своју примарну улогу и, умјесто позитивног модела, постаје „поприште сукоба” и „заточеништво” за своје чланове. Упркос томе, кључ васпитања дјеце је и даље у рукама родитеља, те је најважнији задатак цијеле заједнице очување породице, његовање породичних вриједности и активније пружање подршке институција у остваривању родитељске улоге.

Аутор апострофира предшколску установу као допуну породичном васпитању и, кроз кратак историјски преглед европских педагошких идеја о породичном васпитању, покушава одгонетнути тајну успјешног партнерства породице и предшколске установе. У раду се говори о партнерству породице и предшколске установе, заснованом на Бронфенбреновој екологији људског развоја, као савременом оквиру за остваривање различитих улога које су, укључивањем у вртић, „додијелене” дјеци, али и родитељима. Наравно, васпитачи, стручни сарадници и менаџмент вртића имају кључну улогу у успостављању сарадње са породицом и њен преображај ка партнерским односима са родитељима, у правом смислу ријечи. Посебно је важно педагошко образовање родитеља, које ће допринијети унапређивању њихових педагошких компетенција, са циљем бољег разумијевања предшколског дјетињства и схватања значаја раног учења.

Функције породице у животу предшколског дјетета

Прије свега, важно је разумјети породицу, осврнути се на оно што је била у прошлости, реално је сагледати у садашњости и припремити је за будућност. Патријархална, вишегенерацијска породица XX вијека подразумијевала је васпитање дјеце засновано на послушности и поштовању ауторитета – оца који се бринуо за егзистенцију породице, док је мајка бринула о дјечи и кућним пословима. Бригу о дјечи, поред родитеља, водили су и други чланови породице: бабе, дједови, стричеви, тетке, старија браћа и сестре. Данашња, савремена породица, најчешће је једногенерацијска и чине је отац, мајка и дјеца. О васпитању дјеце брину родитељи, у чему им, најчешће, помажу предшколске установе, као допуна породичном васпитању.

Многи научници су се бавили вишеструким функцијама породице. На нашим просторима се најчешће користи класификација Младеновића, коју је Спасојевић модификовао у свом дјелу *Породична педагогија и одговорно родитељство*. Будући да је Спасојевићева модификација ближа теми овог рада, можемо говорити о следећим функцијама породице:

1) Репродуктивна (биолошка) функција

Имајући у виду неповољну демографску слику простора на којима живимо, доводи се у питање биолошки опстанак породице, те је један од задатака заједнице трагање за што ефикаснијим пронаталитетним мјерама. Једна од важних пронаталитетних мјера јесте и значајнија брига друштва о предшколској дјечи и пружање могућности сваком дјетету да буде укључено у предшколску установу, чиме би се дао значај раном учењу и подржао дјечији развој у свим аспектима, а у складу са интересовањима, потребама, потенцијалима и способностима самог дјетета.

2) Функција задовољавања базичних психосоцијалних потреба

Спасојевић истиче значај ове функције породице и каже да је она „најкомплекснија, јер суштински је духовне природе. Она је незамјенљива у задовољавању потреба за пријатељством, љубављу и припадањем, те представља основни услов и суштински је пресудна за самоактуализацију и самоостварење. Ријеч је о функцији којом се формира човјек у цјелини, што се, у великој мјери, подудара са васпитно-образовном функцијом, али је њена реална вриједност постојање других чланова и 'моћ ослонаца на њих'" (Спасојевић, 2011, стр. 84–85). Будући да се у раду говори о значају породице у животу предшколског дјетета, ова функција породице јесте изузетно значајна, како за стварање позитивне слике о себи, тако и за развој цјелокупног социо-емоционалог аспекта осјетљиве дјечије личности. Наведена функција је најуочљивија баш у предшколском дјетињству, када дијете „излази у свијет”, остварује значајне социјалне контакте са другом дјецом, али и одраслим особама (другари у вртићу, васпитачи и сл.). Уколико је дијете у породици задовољило своју базичну потребу за љубављу и прихватањем, темељ на којем почиње градити социјалне односе са другима биће стабилан и омогућиће лакше и квалитетније укључивање у ванпородичну средину.

3) *Обезбјеђивање опстанка, сигурности и заштите*

Опстанак и сигурност породице директно зависе од друштвених прилика. Нажалост, усљед неповољних догађаја на просторима бивше Југославије, више од двије деценије је угрожена егзистенција породице, што је довело до бројних посљедица и угрожавања основних људских права свих њених чланова. „Разумије се, за стабилност породице, за њене најбитније функције, једини добар одговор су извјесне гаранције друштва изражене у активним мјерама социјалне политике, посебној подршци у 'кризним друштвеним условима', у случајевима незапослености, ускраћености здравствене заштите, заштите у остваривању права дјетета, те све ургентнијих потреба у заштити старих и немоћних лица” (Спасојевић, 2011, стр. 89–90). Некада родитељи, усљед горе наведених проблема, нису у могућности да дјецу омогуће квалитетне животне услове, посебно значајне у предшколском периоду. Најчешће се ради о вишечланим породицама, у којима се формира већи број међусобних веза међу члановима породице, снажније осјећање припадања породици, што, донекле, може амортизовати тешке животне услове.

4) *Васпитно-образовна функција*

Васпитно-образовна функција је посебно значајна за тему рада, јер, поред емоционалне димензије, родитељи су модел на основу којег дјеца формирају поглед на свијет, начин живота, односе са другим људима. Родитељ је први и најважнији васпитач и тамо гдје је добра породична клима васпитна функција је остварена у пуној мјери. Нажалост, тамо гдје је породична клима

оптерећена различитим проблемима, васпитање дјеце је озбиљно угрожено што се, врло често, испољава поремећајима у понашању. Уколико је ријеч о предшколској дјечи, могуће је да се промјене у понашању приписују узрасту дјеце, чиме се занемаре и, у каснијим годинама, теже мијењају и усклађују са прихватљивим нормама понашања. Некада се, науштрб васпитне, занемарује образовна функција породице, што је једнако погрешно као и занемаривање васпитне функције институција (предшколске установе, школе). Савремене тенденције у психологији и педагогији, а посебно у неуронаукама јасно показују да је улога родитеља кључна у раном учењу. Родитељ је тај који дјетету пружа прве информације о свијету који нас окружује, чиме постаје први учитељ и образује своје дијете. Ранко Рајовић, аутор НТЦ система учења истиче кључу улогу родитеља за развој дјететових интелектуалних потенцијала и упозорава их на могуће посљедице савременог начина живота: „Многи родитељи и не знају да дозвољавањем појединих активности онемогућавају правилан развој своје дјеце. Претјерано гледање телевизије, играње видео-игрица, недостатак графомоторичких активности, физичка неактивност, оштећују и смањују развој појединих биолошких потенцијала” (Рајовић, 2012, стр. 4).

5) *Функција забаве и разоноде*

Наведена функција је посебно значајна за дјецу предшколског узраста, која су посебно осјетљива на породичну климу. Позитивна породична атмосфера им је веома важна, нарочито у заједничким породичним активностима. Управо кроз активности, у којима учествује цијела породица, код дјетета „сијемо сјеме за развој ове функције” у породици коју ће и само формирати у одраслом добу. Бројне су заједничке активности у којима породица може учествовати: друштвене игре, спортске активности, боравак у природи, посјета ЗОО-врту, одлазак у музеј, позориште, биоскоп и сл. Поред наведеног, не смије се занемарити заједничка прослава празника и породична окупљања која су, поред забаве и разоноде, веома важна и за развијање свијести о сопственом поријеклу и идентитету.

6) *Очување идентитета породице*

Посљедња, али не мање важна функција породице, заснована на родбинским везама и осјећању припадности култури и традицији свог народа, кључна је за стварање културног и духовог идентитета сваког појединца. Родитељи су најважнији посредници у овом процесу и врло је важно да код дјеце, са једне стране, развијају свијест о сопственом поријеклу и љубав према свом народу, а са друге стране, његују поштовање према свим људима, засновано на богатству различитости.

Имајући у виду горе наведене функције, јасно је видљив значај здраве, мултифункционалне породице у животу предшколског дјетета. Управо због

тога, породица, са свим својим функцијама, има кључну улогу и потребно је да се пробуди и мобилише све своје унутрашње снаге, са циљем подршке раном учењу и формирању здраве дјечије личности. Стога је улога предшколске установе веома важна, како у раду са дјецом, тако и у раду са породицом.

Сарадња са породицом у свјетлу историје европских педагошких идеја

У животу предшколског дјетета улога породице је незамјенљива, јер она представља његово прво васпитно-образовно окружење, у којем развија своје емоције, остварује прве и најважније социјалне контакте и, прије свега, „учи како бити човјек”. Кроз историју, породица се мијењала и, временом, није могла да одговори бројним изазовима које је пред њу ставило друштво, што је довело до потребе за институционализованим васпитањем и образовањем. Због тога се о предшколским установама често говори као о допуни породичном васпитању. Размишљајући на тај начин о предшколској установи јасно је да је сарадња породице и предшколске установе неминовност и свакодневица, а не повремена активност, која зависи од добре воље васпитача или родитеља.

Нажалост, свједоци смо да, кроз историју, предшколске установе нису увијек радо отварале врата родитељима. Деценијама су контакти породице и вртића били минимални, колико год то звучало чудно и неприродно, нарочито имајући у виду специфичне потребе мале дјеце. Рангелов-Јусовић говори о томе: „Однос породице према одгојно-образовним институцијама, али и однос ових институција према породици мијењао се у зависности од могих околности, од ширег социјалног контекста, од педагошке концепције која је доминирала у одређеном времену, те укупних услова живота” (Рангелов-Јусовић, 2007, стр. 9). Иако се и раније говорило о потреби активнијег укључивања породице у свакодневни живот и рад у вртићу, тек у другој половини XX вијека се почињу предузимати конкретни кораци на успостављању, најприје сарадње, а затим и партнерства породице и предшколске установе.

Ипак, неминовно је осврнути се на саме почетке и „освјешћивање” родитељске улоге у васпитању предшколског дјетета, о чему је, међу првима, говорио Коменски у свом капиталном дјелу *Материнска школа*. Коменски је први указао на потребу системског организовања предшколског васпитања и образовања, те је формирао систем задатака, садржаја и метода за васпитање предшколске дјеце. Тиме је он успоставио темеље предшколске педагогије и предшколском васпитању дао важно мјесто у цјелокупном систему васпитања и образовања. Ову важну улогу у васпитању дјеце он је намијенио мајкама, истичући значај пренаталног периода и раног дјетињства. Сматрао је

да васпитање мора почети што раније, јер је вјеровало да се темељи свих дјечијих знања и способности утврђују у раном дјетињству. Тиме је, већ у XVI вијеку, Коменски био претеча и први заговорник моћи раног дјетињства и значаја раног учења, на којима се и данас заснива предшколска педагогија. Парадоксално је да данас, у XXI вијеку, и даље наилазимо на противнике учења у раном дјетињству, уз изговор да тиме „губе дјетињство“?! Коменски је сматрао да материнска школа код дјеце треба да успостави темеље физичког, моралног и умног васпитања и да, у првих шест година, треба да се вјежбају у разумности, у раду и умењима, у говору, у моралу и врлинама. Будући да Коменски истиче кључну улогу мајке и родитељског васпитања, често му се приписује отпор према институционализованом предшколском васпитању и образовању, које, по њему, почиње у шестој години. Каменов и Спасојевић о томе говоре у дјелу *Предшколска педагогија*, наводећи ријечи Бартушкова: „Концентрација пажње на питања предшколског васпитања у породици, ипак, нам не даје право да породично васпитање Коменскога схватимо у супротности с друштвеним предшколским васпитањем. Коменски позитивно оцјењује значење дјечијег друштва. Савјетује се да се дјеца састају још прије поласка у школу, да се заједно играју, и то не само за забаву, већ и ради међусобног поучавања, а нарочито зато да се науче пријатељски и другарски живјети у друштву. На крају, код Коменског налазимо и ознаке будуће институције предшколског васпитања” (Каменов, Спасојевић, 2008, стр. 28).

Цон Лок, аутор *Мисли о васпитању*, такође, истиче важну улогу родитеља у васпитању дјеце. Нагласак ставља на морално васпитање и васпитање вјештог и мудрог човјека – „дентлмена”, мислећи првенствено на дјецу из вишег сталежа. Упркос томе, не може се занемарити Локова улога у историји породичне педагогије, нарочито због његовог истицања личног примјера родитеља, као најбољег модела за будуће понашање дјетета. Спасојевић говори о педагошким идејама Лока на сљедећи начин: „Лок родитељима директније указује на прави значај њихових поступака у стварању добрих и корисних људи у разним позивима...благостање и напредак народа много зависи од васпитања, што је најважнији позив на одговорно родитељство, који бисмо и данас с разлогом могли упутити родитељима”(Спасојевић, 2011, стр. 34). Као и Коменски, дубоко је увјерен у моћ васпитања, истичући значај „доброг примјера у васпитању” у непосредној околини дјетета, што и сам илуструје сљедећим ријечима: „Знајте да је ово утврђена истина: макар дијете више поучавали, макар га сваког дана кљукали и те како добрим наукама, ипак ће најбоље утицати на њега друштво у којем живи, и поступак оних који се о њему старају” (Спасојевић, 2011, стр. 36). Управо из тих разлога посебно мјесто треба дати

родитељима и васпитачима и њиховим васпитним поступцима, прије него садржајима које нуде дјеци, јер ће се у дјечији ум и срце урезати осјећања која су у њима изазивале особе које су бринуле о њима.

Жан Жак Русо је, као један од најзначајнијих мислилаца Француске, промовисао слободно васпитање и у свом дјелу „Емил или о васпитању”, изнио прилично смјеле идеје за доба у којем је живио. У овом дјелу он говори о дужностима родитеља и мајци, чију љубав није осјетио у дјетињству, даје важну улогу у васпитању дјетета. Упркос дубоком вјеровању у природу дјетета, говорећи о дјетету као „свијету за себе”, Русо је формулисао неколико важних принципа у васпитању, које се, и дан данас, сматрају „библијом слободног васпитања”. Ипак он је пун контрадикторности и несагласја између „слободног васпитања и формирања слободног човјека” и очекивања да васпитач буде „господар ситуације” у односу са дјететом. Русо је савјетовао мајке, увијек имајући на уму да родитељи дугују свом роду људе, а држави грађане.

Снажан утицај Русо је имао на Песталоција, аутора дјела *Како Гертруда учи своју дјецу* и *Књига за родитеље*. За разлику од Лока, Песталоци се не бави дјецом „вишег сталежа”, већ јасно истиче свој хуманистички однос према васпитању за све, без обзира на материјално богатство. Посебно важним Песталоци сматра однос између мајке и дјетета и мајку сматра васпитачицом – особом која ће дијете васпитати у духу љубави, одговорности, благодарности и сл. Поред мишљења да је мајка први и најважнији васпитач, он сматра да кроз породицу дијете упознаје свијет око себе, гради социо-емоционалне односе и постаје „радно активно биће”, чиме позитивно утиче на развој ума, емоција и морала. Током живота имао је више неуспјешних покушаја да успостави неки вид институционализованог васпитања и образовања за сирочад. Напокон је остварио свој сан у Ивердону, гдје је отворио васпитни завод и семинар за учитеље, који су инспирисали Фребела да, у више наврата, отвара институције у којима бораве предшколска дјеца док су им родитељи на послу.

Фридрих Фребел, инспирисан идејама Песталоција, 1816. године је отворио први Универзални њемачки институт за предшколску дјецу у Грисхајму, гдје је дјецу учио сеоским пословима, организовао физичке активности, користећи принцип очигледности. Двадесетак година касније, након повратка у Њемачку, 1837. године, Фребел је основао Установу за развој стваралачких мотива код дјецe и омладине, који 1840. године прераста у Дјечији вртић (Kindergarten). Упркос томе што су 1851. године у Њемачкој затворени сви вртићи, због тобожњег безбожништва, Фребелове идеје су незауостављиво почеле да се шире Европом. Он је први који је говорио да је развој мозга најбурнији од рођења до треће године и да васпитање дјетета

мора бити у складу са природом, те је дијете упоређивао са биљком. У истој групи је образовао заједно дјечаке и дјевојчице, богате и сиромашне, што је, у то доба, било револуционарно. Велику важност је придавао игри, али и дидактичким материјалима, те је створио чувене Фребелове дарове – лопта, коцка и ваљак. Посебно значајан за тему којом се бави овај рад јесте Фребелов став према породичном васпитању. Мајке је сматрао првим идеалним учитељицама човјечанства. Према његовом мишљењу, жене су биле идеалне наставнице за рад у вртићима и у својим установама пружао је женама могућности за рад ван куће. Овакве револуционарне идеје су, са једне стране, имале бројне противнике, а са друге стране су привукле многе напредне и амбициозне жене, вољне да се образују и раде, па су многе од њих отвориле властите установе за предшколску дјецу. За Фребела, васпитање и образовање најмлађих је породична активност, те је позната његова мисао: „Хајде да живимо за нашу дјецу”, што је итекако примјенљиво и данас.

Појављивањем Марије Монтесори предшколско васпитање и образовање је наставило да се развија, највише захваљујући покушајима да се савремена научна достигнућа користе у васпитању дјеце. „У складу са својом филозофијом васпитања и подацима о понашању дјеце до којих је дошла систематским посматрањем и експериментисањем, она је организовала 'природну' средину из које су биле одстрањене препреке дјечијем развоју и обезбијеђена средства за вјежбање и развој способности” (Каменов, Спасојевић, 2008, стр. 34). Марија Монтесори је посебно истицала значај средине, али и васпитача који припрема ту средину. Као и Фребел, бавила се стварањем дидактичких материјала, који су и данас непревазиђени, како по свом квалитету, тако и по својој педагошкој вриједности. У Дому дјетета Марије Монтесори родитељи су били добродошли. Схватила је да породица има многоструки утицај на дјечији развој, те је много труда и знања улагала у рад са родитељима. Сматрала их је равноправним партнерима у образовању дјеце, широм им отварала врата васпитне групе, организовала честе родитељске састанке, посјете породици, укључивала родитеље у свакодневне активности и, на тај начин, упознавала их са радом васпитача, средствима и материјалима које дјеца користе и сл. Посматрајући рад Марије Монтесори можемо је сматрати зачетником партнерства са породицом, које, нажалост, још увијек не остварујемо у његовом пуном капацитету.

Укључивање родитеља у „свакодневно живљење у вртићу” наставља се и у Waldorf педагогији, чији је оснивач Рудолф Штајнер, који је сматрао да је задатак васпитача да „усклади дјететов дух и тијело”. Посљедњих неколико година на нашим просторима се све више говори о Waldorf педагогији и све већи број, нарочито приватних предшколских установа, покушава примијенити неке од Штајнерових идеја. „Waldorfska педагогија укључује

родитеље у школску обитељ: waldorfska педагогија је незамислива, ако родитељи не знају и не доживе на који начин њихова дјеца уче и раде и ако и код куће не потпомогну тај рад одговарајућим угођајем. Учитељ посјећује родитеље код куће и успоставља с њима добре односе. Прије него што дјеца крену у школу, али и после, родитељима се нуди прилика да се упознају са waldorfskom педагогијом на разним семинарима, предавањима и занатско-умјетничким течајевима” (Сајц, Халвакс, 1997, стр. 225).

Имајући у виду горе наведено, јасно је да је савремена породица битно другачија од породице из времена Песталоција, Фребела или Монтесорије, али је потреба за активнијим укључивањем родитеља у живот и рад вртића једнака или чак и већа, управо због изазова пред којима се налазе родитељи данас.

У студији *Предшколско васпитање и образовање у СР Југославији*, Коруга наводи да су у протеклим деценијама облици сарадње са родитељима подсећали на облике рада са породицом у школи. „Комуникација је била више једносмјерна 'од вртића ка породици' и имала је претежно едукативни карактер у односу на породицу и са циљем подизања њене компетентности за васпитање дјецe” (Пешић и др. 2000, стр. 76). Родитељи су, преко Савјета родитеља, учествовали у прославама празника, набавкама играчака, организовању излета и сл. Према процедури, родитељи су разматрали и Годишњи програм рада установе. И поред, наизглед, великих овлашћења родитеља, сарадња и учешће породице у раду предшколске установе је била више формалног карактера, а не суштинско партнерство које би резултирало напретком у понашању и учењу дјецe.

Извјесне измјене донијело је увођење Основа програма предшколског васпитања и образовања дјецe од 3 до 7 година (1996. године), које предвиђају рад по Моделу А или Моделу Б. Основама програма је предвиђено активније укључивање родитеља у рад вртића, како би се, кроз интеракцију васпитача, дјецe и родитеља дошло до програма сарадње која би имала значајније позитивне ефекте на васпитање и образовање дјецe. Коруга наводи Модел А као примјер отворености система васпитања и интеракције у свим својим сегментима. „Он не дефинише сарадњу са породицом, већ је посматра кроз дефинисање улоге одраслог у васпитном процесу, при чему третира све одрасле са којима је дијете у контакту, као учеснике у процесу” (Пешић и др., 2000, стр. 77). У наведеној студији говори се о три нивоа сарадње са породицом у периоду између осамдесете и деведесете: информативни, едукативни, непосредно укључивање родитеља у васпитно-образовни рад. Не може се порећи да су овакви видови сарадње унаприједили предшколско васпитање образовање и довели до дјелимичног усклађивања васпитних утицаја породице и предшколске установе. Међутим, питање је да

ли је то партнерство коме тежимо, партнерство чији ће ефекти бити видљиви?

У дјелу *Савремени предшколски програми* Клеменовић наводи да се „стиче утисак да је родитељима у Србији пружена прилика да у значајној мјери партиципирају у раду установа. Остаје отворено питање колико се у пракси те могућности користе и на којем нивоу се остварује сарадња предшколских установа са породицама” (Клеменовић, 2009, стр. 135). Више студија и истраживања у Србији бавило се овим питањем. У Републици Српској је ситуација битно другачија. У предшколству Српске у протеклој деценији дошло је до крупних промјена, у виду Програма предшколског васпитања и образовања, као и новог Закона о предшколском васпитању и образовању, те је неопходно редефинисати улогу родитеља и истражити на којим основама треба засновати партнерство да би оно било фактор утицаја на развој понашања и учење предшколског дјетета.

Партнерство породице и предшколске установе

У дјелу *Породична педагогија и одговорно родитељство*, Спасојевић наводи принципе на којима би се требало заснивати партнерство васпитача и родитеља: добровољност и реална равноправност; отвореност и искреност; принцип активног слушања; благовременост и редовност; тактичност и дискреција; поштовање индивидуалности и различитости; објективност и самокритичност и принцип професионалности васпитача (Спасојевић, 2011, стр. 233–237).

Бронфенбренер, који је утемељио потпуно нову концепцију људског развоја и истакао важност интеракције јединке и њеног окружења, сматра да понашање и учење дјетета не зависи само од тога како га васпитавају и образују, већ и од саме природе односа између вртића и породичног дома. Стога је партнерство између породице и вртића важна карика у одрастању дјетета, од чега ће сви имати користи. У дјелу *Екологија људског развоја*, Бронфенбренер истиче да „психичке процесе морамо почети да третирамо као одлике система у којима је индивидуа само један елемент” (Бронфенбренер, 1997, стр. 4). Често су се истраживачи бавили искључиво дјететом, као субјектом васпитно-образовног процеса, занемарујући срединске факторе: породицу, предшколску установу, друштвену средину и интеракцију међу њима. Еколошко окружење дјетета подразумијева постојање више нивоа, од којих је најважније и најближе дјетету његово непосредно окружење, односно породица. Доласком у предшколску установу, дјететово непосредно окружење се проширује на васпитну групу и цијели вртић. По дефиницији, „окружење је мјесто са одређеним физичким карактеристикама на којем се учесници укључују у одређене активности,

налазећи се у одређеним улогама током одређених временских периода” (Бронфенбрнер, 1997, стр. 13). Укључивањем у васпитну групу, мијењају се елементи дјететовог непосредног окружења. Дијете се навикава на ново мјесто, вријеме које проводи у вртићу, услове, учествује у новим активностима и добија потпуно нову улогу. Једном ријечју, промјеном структуре окружења долази до промјена у дјететовом понашању и развоју. Дијете је, до тада, имало улогу члана породице, боравило у свом породичном дому, остваривало интеракцију са члановима породице, другарима из комшилука и сл. Укључивањем у вртић, пред дијете су стављени бројни изазови, које треба савладати кроз интеракцију са другом дјецом и васпитачима. Будући да је предшколско дјетињство најбурнији и најосјетљивији период развоја, неопходан је заједнички рад породице и предшколске установе, који се огледа у обостраној информисаности, заједничким активностима и сталној комуникацији.

Нажалост, често се занемарује важност горе наведеног, те се дијете укључује у вртић без претходног искуства породице и информисања о новом окружењу. Могуће је да разлози за то леже у чињеници да се, у неким срединама и породицама, дјечији вртић и даље сматра „чувалиштем”, а не васпитно-образовном установом кључном за развој њиховог дјетета. Дио одговорности, свакако, носе и предшколске установе које не предузимају одлучније кораке за сузбијање овакве врсте предрасуда. Са друге стране, постоје породице које се, прије уласка дјетета у вртић, добро информишу, припреме дијете и пруже му подршку у првим данима адаптације. У том случају, поставља се питање колико такво претходно знање утиче на правац понашања и развој који слиједи у новом окружењу?

Бронфенбрнер истиче да индивидуа током цијелог живота мијења своје улоге или окружења, односно пролази кроз еколошке прелазе. Један од њих, често и први, је укључивање дјетета у вртић. Како је већ наведено, мијењањем окружења, долази до промјене дјететове улоге. Он истиче да се, поред дјетета, његовог понашања, мисли, осјећања, мијењају и други у његовом окружењу. Како би такве, неминовне промјене имале свој смисао и биле подршка дјечијем развоју, неопходно је системски уредити сарадњу породице и предшколске установе и, напоскон, прихватити родитеље као равноправне партнере предшколској установи. „Постојање чврстих веза у међусобним односима и постојање јасног система подијељене одговорности са породицом је неминовност. Дугогодишње потискивање утицаја породице и покушаји да се снага њених унутарњих односа супституира преношењем одговорности на професионалце у васпитно-образовним институцијама, са повременим укључивањем родитеља у рад институција, нису била дјелотворна, па би, у складу са модерним условима, институције морале брже

да се мијењају преношењем тежишта педагошких поступака на услове за развој и учење у самој породици, на активну подршку оних који, објективно говорећи, могу остварити далеко повољније васпитно-образовне ефекте” (Спасојевић, 2011, стр. 242). Имајући у виду оваква схватања, неопходно је радити на јачању педагошких компетенција родитеља и промјени њихове свијести о сопственој способности за вршење утицаја на развој понашања и учење дјетета. Кључ успјеха треба тражити у јачању партнерства предшколске установе и породице, засноване на јасној визији, заједничким напорима и обостраној одговорности. Досадашња искуства показују да сарадња, каква је најчешће присутна у вртићима, није реципрочна, нити заснована на равноправности, а родитељска улога је најчешће пасивна и слушалачка. Предшколске установе су на себе преузимале улогу савјетодаваца, без јасне концепције педагошког образовања родитеља и њиховог стварног укључивања у живот и рад вртића. Савремени предшколски курикулуми истичу важност непосредног укључивања родитеља у активности које подстичу дјечији развој, без обзира на узраст дјетета. Ипак, Бронфенбренер сматра да су овакви утицаји кориснији уколико што раније почну и што дуже трају. Партнерство, у правом смислу те ријечи, подразумијевало би знатно боље познавање породичних услова, боље познавање дјечијих могућности, жеља, интересовања и потреба, као и природе односа међу члановима породице. Са друге стране, неопходно је и мијењање предшколске установе и њено отварање за нове видове интеракције са родитељима. Међутим, остваривање жељеног партнерства није лако постићи, јер је, „најчешће, оптерећено бројним тешкоћама, са површним и кратким контактима који су далеко од пожељног односа. Према савременој теорији узроци су у слабије развијеним комуникацијским вјештинама, устезању у дијалогу и бјежању родитеља према одбрани дјецe или личног интегритета, кад до њега дође” (Спасојевић, 2011, стр. 244). Неопходно је отварање предшколске установе према родитељу, али и родитеља према предшколској установи. Чињеница је да су предшколске установе пружаоци услуга и, са једне стране, мјеста у којима родитељ збрињава своје дијете док је на послу, али, са друге стране, то су мјеста заједничког живљења дјецe, васпитача, родитеља и уточиште у којем родитељ може и мора пронаћи помоћ и подршку у обављању своје родитељске улоге. Што прије то схвате сви актери овог важног процеса, прије ће почети опоравак и оздрављење пољуљане породице, изложене савременим изазовима, са којима, врло често, није у могућности сама да се избори.

Педагошко образовање родитеља - како и шта радити?

Бронфенбренаер је, говорећи о породицама које су онемогућене да обављају своју примарну функцију, истакао значај „ширих, друштвених, глобалних интервенција”, које би утицале на побољшање живота породице. Овакве утицаје Бронфенбренаер назива „еколошком интервенцијом”, коју би, сматрамо, требало примјењивати и на породице које добро обављају своју примарну функцију. Посматрањем еколошке интервенције из угла партнерства породице и предшколске установе, потребно је сљедеће:

- 1) Истражити социјално окружење, односно породицу, конкретну предшколску установу, као и друштвену заједницу, пошто је важно посматрати цјелокупан контекст, како се, због посматрања само једног сегмента, не би поновиле грешке неких ранијих истраживања.
- 2) Дијагностиковати постојеће проблеме и препреке у партнерству породице и предшколске установе.
- 3) Планирање Програма педагошког образовања родитеља мора се радити тимски, на основу потреба и интересовања родитеља, али и потреба предшколске установе.
- 4) Програм педагошког образовања родитеља мора бити заснован на савременим научним достигнућима из психологије, педагогије и неуронаука.
- 5) Програм педагошког образовања треба бити комбинација предавања, радионица, заједничких активности дјете, родитеља и васпитача и сл.
- 6) Известити потребне промјене, како у околини дјетета (породица и предшколска установа), тако и у понашању родитеља и васпитача и њиховој међусобној интеракцији (Дан отворених врата, Радионице за родитеље, Родитељ – волонтер у групи, заједнички излети и сл.).
- 7) Након извјесног времена, процијенити ефекте на развој и понашање дјете, као и промјене у понашању родитеља, васпитача и њиховог међусобног односа.

Имајући у виду горе наведено, за очекивање је да се највећи отпор јави приликом дијагностиковања постојећих проблема и препрека у партнерству породице и предшколске установе. Остаци традиционализма у предшколским установама у супротности су са савременим тенденцијама и опирају се било каквим промјенама устаљених односа и улога. На срећу, већина васпитача и родитеља има добру вољу и жељу за успостављањем здравог, партнерског односа, заснованог на међусобном повјерењу, обостраној информисаности и размјени знања и искустава и све више родитеља има свијест о томе да предшколска установа није „чувалиште”, већ мјесто на којем њихова дјета, али и они сами, могу

овладати потребним знањима и вјештинама које ће им користити у свакодневном животу. Педагошко образовање родитеља зависи од мноштва фактора: традиције, културе, социо-економског статуса породице, образованости родитеља, родитељских циљева са једне стране и циљева и задатака предшколске установе, менаџмента вртића, стручне службе и компетенција васпитача, са друге стране. Успостављање партнерског односа могуће је само уколико нема борбе за „контролу” и доминацију, већ јасно изражена потреба да се допринесе остваривању заједничког интереса – добробити дјетета. Неопходно је да оба партнера имају права, обавезе, али и одговорност и да их равноправно расподијеле, у складу са својим могућностима.

Упркос горе наведеном, постоји реалан проблем равноправности у односима између породице и предшколске установе, јер су вртићи ти који дефинишу програм партнерства и, у оквиру њега, програм педагошког образовања родитеља. Управо због тога неопходно је „опипати пулс” родитеља и истражити њихове потребе и на основу њих осмислити програм педагошког образовања родитеља. Посебно је важно да васпитачи и стручни сарадници, поред флексибилности и прилагођавања програма потребама родитеља, не преузму на себе улогу савјетодаваца или некога ко просуђује о васпитним поступцима родитеља. Такав приступ би, већ на самом почетку, програм педагошког образовања родитеља осудио на пропаст, јер су и родитељи особе, са својим емоцијама, ставовима, вриједностима, те их тако и треба посматрати и, ни у ком случају, не угрозити њихов интегритет.

Савјет Европе је 2006. године донио препоруку о политици подршке позитивном родитељству, у којој се, на најбољи начин, говори о родитељству и улози стручњака, као партнера и креатора програма подршке позитивном родитељству. У том документу су дате важне смјернице за професионалце, од којих ћемо навести неке:

- 1) Принцип једнакости и доступности програмима подршке;
- 2) Постати партнери, уз оснаживање родитеља. Партнерство подразумијева препознавање искуства самих родитеља и њиховог знања о својој дјечи.
- 3) Партнерство засновано на интердисциплинарности и сарадњи међу различитим институцијама и стручњацима, који ће чинити заједничку мрежу.
- 4) Подршка и помоћ, уз охрабривање иницијативе породице, без стварања зависности. Снаге и ресурси породице морају бити подржани, што значи да стручњаци пружају подршку родитељима, без просуђивања и стигматизације.

5) Изграђивање самопоуздања родитеља, јачање њихових компетенција и потенцијала, као и мотивисање родитеља да буду информисани и обучени и сл. (Савјет Европе, 2006).

Полазећи од горе наведених принципа, главни задатак предшколске установе, која жели остварити партнерство са породицом, јесте оснаживање родитеља за обављање родитељске улоге, тј. пружање развојне подршке. Пећник и Старц о томе говоре на сљедећи начин: „Развојна подршка обитељима није усмјерена на рјешавање проблема, нити на смањење чимбеника ризика, већ је намијењена свим обитељима као подршка њиховој добробити и развоју, те за јачање капацитета суочавања са захтјевима окружења” (Пећник и Старц, 2010, стр. 35). Програмом педагошког образовања родитеља предшколска установа родитељима даје могућност да добију подршку само зато јер су родитељи, а ни у ком случају не шаље поруку да нису довољно добри родитељи. Важно је пробудити унутрашње снаге родитеља, унаприједити њихове комуникацијске вјештине, упутити их на различите начине рјешавања проблемских ситуација и освијестити њихове, потпуно легитимне, родитељске потребе, јер је задовољан родитељ – добар родитељ.

Закључак

Програм педагошког образовања родитеља треба бити осмишљен тимски, уз коришћење свих расположивих ресурса предшколске установе – менаџмента, васпитача, стручне службе, заснован на знањима из педагогије, психологије, неуронаука. Како је у раду већ речено, садржај програма је неопходно прилагодити родитељима, увијек имајући на уму да „не постоји универзални рецепт” за васпитање дјецe и да су родитељи експерти за своју дјецу, којима предшколска установа и стручњаци који раде у њој могу понудити скуп вјештина и потребних знања о васпитању предшколске дјецe, а никако „чаробни штапић” помоћу којег ће „створити савршено дијете”.

Васпитање дјетета је озбиљан посао и захтијева изузетне напоре, те је неопходно да предшколска установа, прије свега, покаже родитељу да је прихваћен, да га разумије и жели му пружити људску и стручну подршку.

У раду смо нагласили значај праћења и коришћења савремених научних достигнућа из педагогије, психологије и, нарочито, неуронаука, јер посао васпитача, педагога, психолога и јесте да родитељу понуди знања о предшколском дјетету која ће му помоћи да разумије и пронађе адекватне одговоре на „позив свог дјетета”. Наравно, у програму педагошког образовања родитеља ће се наћи мјесто и за нека знања из поменутих наука,

стара и више вијекова, а и даље врло животна и примјенљива у васпитању и образовању предшколског дјетета.

Вјерујући да ће доћи вријеме када ће свако предшколско дијете имати једнак приступ и могућност да буде укључено у предшколску установу, неопходно је размишљати унапријед и осмислити добре програме педагошког образовања родитеља, како би сваки родитељ своју родитељску улогу обављао на најбољи могући начин, „опремљен неопходним знањима и вјештинама”, заснованим на доброј теорији и примијењеним у још бољој пракси, а све са истим циљем – развијање дјетета у његовом пуном потенцијалу, како би било срећно, задовољно и спремно за изазове које ће га чекати у даљем животу.

Управо због тога је крајње вријеме да се „освијесте” доносиоци одлука и, уз подршку стручњака, системски и кроз институције, приступе оснаживању породице, одговоре родитељском „вапају за помоћ” и пруже им подршку, како не би било касно и беспредметно говорити о родитељству у празним вртићима и школама.

Литература

- Бронфенбрер, Ј. (1997). *Екологија људског развоја, природни и дизајнирани експерименти*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Вукомановић, Н. и др. (1989). *Родитељи у деџем вртићу*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Каменов, Е. и. Спасојевић, П. (2008). *Предшколска педагогија: уџбеник за студенте и приручник за васпитаче*. Бијељина: Педагошки факултет.
- Клеменовић, Ј. (2009). *Савремени предшколски програми*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине, Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Павлов”.
- Leach, P. (2003). *Prvo djeca, što društvo ne čini, a trebalo bi, za današnju djecu*, Zagreb: Algoritam.
- Павловић-Бренеселовић, Д. и Павловски, Т. (2000). *Партнерски однос у васпитању*. Београд: Филозофски факултет, Институт за педагогију и андрагогију, Центар за интерактивну педагогију.
- Pećnik, N. i Starc, V. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Пешић и др. *Предшколско васпитање и образовање у СР Југославији*. <http://www.crs.org/our-work-overseas/where-we-work/serbia#toc-link>. 15.10.2012.
- Продановић, Љ. (1979). *У чему, кад, како...сарађивати с родитељима у предшколској установи, Прилог методици рада с родитељима*. Београд: Педагошка академија за васпитаче.

- Рајовић, Р. (2012). *Учење је игра, НТЦ систем учења методички приручник*. Бања Лука: Министарство просвјете и културе Републике Српске.
- Rangelov-Jusović, R. (2007). *Od saradnje ka partnerstvu, Kako izgraditi partnerske odnose između vrtića, škole i porodice – priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by step.
- Савјет Европе. *Препорука о политици подршке позитивном родитељству*. <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507>>. 19.01.2016.
- Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997). *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.
- Спасојевић, С. (2011). *Породична педагогија и одговорно родитељство: уџбеник за студенте педагошких факултета и приручник за родитеље, васпитаче и наставнике*. Бијељина. Педагошки факултет
- Станојловић, С. и Спасојевић, П. (2005). *Унапређивање компетенција у предшколском васпитању, Приручник за васпитаче, учитеље, водитеље играоница и родитеље*. Бања Лука: Републички педагошки завод, Јавни фонд за дјечију заштиту Републике Српске.
- Jackman, H. L., Beaver, N. H., Wyatt, S. S. (2014). *Early Education Curriculum, A Child's Connection to the World*, sixth edition. Stamford: Wadsworth Publishing.

Danica Mojić

PEDAGOGICAL EDUCATION OF PARENTS TO IMPROVE PARTNERSHIP BETWEEN KINDERGARTENS AND FAMILIES

Summary

Preschool institutions, in addition to family education, should actively work to improve the partnership with the family, based on mutual respect, mutual awareness and common interest - the development of the child in its full potential.

The author deals with pedagogical education of parents in modern conditions of life, as the most important segment of the partnership between family and preschools. The role of teachers, professional services and management of kindergartens is crucial, especially when planning partnerships. The paper emphasizes the need for a well thought-out program of pedagogical education of parents, based on the achievements of modern science - pedagogy, psychology and neuroscience.

Keywords: *child, parents, pedagogical education of parents, preschools and parents partnership*